

30.9.2009

Dnro 12/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

JOULUPUSSIN USKONNOLLISEN SISÄLLÖN VASTAANOTTAMINEN VANKILASSA

1 KANTELU

Kantelija kertoi 24.12.2007 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä, että ---vankilassa oli vangeille jaettu jouluaattona paketit, jotka olivat sisältäneet suklaata, Raamatun säkeitä sisältävän Päivän tunnussana 2008 -kirjaseen sekä keltaisen lapun, jossa oli lukenut teksti: "Rauhaa Vapahtajan syntymäjuhlaa sinulle! Toivottaa - - - väki".

Pakettien jakelu oli toteutettu siten, että pakettien jakajat olivat käyneet jokaisen vangin sellissä ja ojentaneet vangille kyseessä olevan paketin toivottaen samalla hyvää joulua. Kantelija katsoi, että tällä menettelyllä loukattiin perusoikeutena turvattua uskonnonvapautta.

---

3 RATKAISU

3.1 Selvitysten sisältöä

--- vankilan vankilapastori on todennut kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että vankilan henkilökunnan 24.12.2007 jakamat lahjapussit oli jaettu tasapuolisesti kaikille--- vankilan vangeille, ketään unohtamatta. Lahjapussi oli otettu positiivisesti vastaan ja kantelijan valitus oli ensimmäinen laatuaan.

Vankilapastori toteaa edelleen, että perinteinen joulutervehdys "Rauhaa Vapahtajan syntymäjuhlaa" esiintyy jouluaikaan kaikkialla yhteiskunnassamme eikä siltä kaikei voi välttyä. Uskonnonharjoittamisen kanssa joulutervehdyksellä – tai ylipäänsä lahjapussin jakamisella – ei ole vankilapastorin mukaan mitään tekemistä. Mitä Päivän tunnussana 2008 -kirjaseen tulee, sillä on vankilapastorin mukaan käyttöarvoa myös kalenterina eikä kirjasta ole kenenkään pakko pitää itsellään. Mikäli joulupussin sisältö on koettu epämieluisana, se olisi toki kokonaisuudessaan voitu palauttaa.

Rikosseuraamusviraston lausunnossa todetaan, että joulupussin sisältämään uskonnolliseen aineistoon tutustuminen on ollut vapaaehtoista eikä vankeja siten ole velvoitettu harjoittamaan uskontoa omantuntonsa vastaisesti. Rikosseuraamusviraston mukaan uskonnollisen aineiston jakamisen toteuttaminen yhteisjakeluna vangeille lahjan muodossa siten, että kunkin vangin uskonnollista vakaumusta kunnioitettaisiin riittävällä tavalla, on ongelmallista. Rikosseuraamusviraston näkemyksen mukaan voidaan aiheellisesti asettaa kyseenalaiseksi, onko perustuslain uskonnonvapaussäännök-

sen ja vankeuslaissa uskonnonharjoittamisesta säädetyn valossa muutoinkaan perusteltua jakaa vangeille yhteisjakeluna uskonnollista aineistoa vankilan toimesta. Lausunnossa todetaan edelleen, että - - - vankilan johtajalta saadun tiedon mukaan joulupusseja ei enää jaeta - - - vankilassa.

3.2

Oikeusohjeet

Perustuslain 11 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Pykälän 2 momentin mukaan uskonnon ja oman-tunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Uskonnon, omantunnon ja ajatuksen vapaus on kirjattu useaan Suomea velvoittavaan kansainväliseen ihmisoikeussopimukseen kuten esimerkiksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (18 artikla) ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (9 artikla). Edellisen sopimuksen 27 artiklaan sisältyy myös uskonnollisten vähemmistöjen suojaa koskeva määräys, jonka mukaan tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan sekä tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Uskonnon harjoittamisesta ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vankilassa säädetään vankeuslain 11 luvun 3 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan vankilassa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vankien tarpeiden mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Vangeille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. Vankilassa on oltava uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat.

Pykälän 2 momentin mukaan vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei: 1) vanki ole sijoitettu varmuusosastolle taikka suorita 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka 2) vanki ole 15 luvun 15 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena.

Pykälän 3 momentin mukaan vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta, taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua tilaisuuteen. Jos vanki ei saa osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.

Vankeuslain 11 luvun 8 §:n mukaan 3 §:ssä tarkoitettuun jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies (vankeinhoitoesimies) tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Ennen epäämispäätöksen tekemistä tulee kuulla tilaisuuden järjestäjää.

3.3

Kannanotto

Perustuslain 11 §:n viimeinen virke "Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen" täsmentää eräitä ns. negatiivisen uskonnonvapauden ulottuvuuksia, ja se merkitsee säännöksen perusteluiden mukaan, että ketään ei voida velvoittaa osallistumaan oman-

tuntonsa vastaisesti jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen (HE 309/1993 vp, s. 55). Totean tässä yhteydessä, että negatiivista uskonnonvapautta koskevalla säännöksellä on myös laajemmalle oikeusjärjestykseen ulottuva heijastusvaikutuksensa. Sillä voidaan yleisesti puoltaa esimerkiksi sellaisia järjestelyjä, joilla vältetään ihmisten pakottaminen heidän vakaumustaan loukkaaviin tehtäviin tai tilanteisiin (näin on todennut myös oikeusasiamies Lauri Lehtimäki 3.3.1999 antamassaan ratkaisussa 2009/4/96, joka koski uskonnollisten tilojen käyttämistä vaalihuoneina).

Uskonnonharjoittamiseen osallistuminen on vangille perustuslain 11 §:ssä tarkoitettu tavoin vapaaehtoinen oikeus, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voida vangille asettaa (HE 263/2004 vp, s. 173). Tänä päivänä vankeina on entistä runsaammin myös sellaisten vähemmistöjen edustajia, jotka eivät jaa valtaväestön uskonnollista kulttuuriperintöä. Myös näiden vähemmistöjen näkemykset ja odotukset on otettava huomioon.

Katson edellä esitetyn puoltavan sitä tulkintaa, että vankeja ei tulisi saattaa sellaisiin tilanteisiin, joissa heidän uskonnonvapauttaan mahdollisesti loukattaisiin. Vaikkei uskonnollisen materiaalin jakamista pidettäisikään perustuslain tarkoittamassa mielessä uskonnon harjoittamisena, joka tapauksessa kysymys on menettelystä, joka helposti johtaa vakaumusta loukkaaviin tilanteisiin. Näin erityisesti sen vuoksi, että kysymys on vapautensa menettäneistä henkilöistä.

Näin ollen katson, että tällaisen joulupussin jakaminen "automaattisesti" jokaiselle vangille tämän selliin on ollut arvostelulle altis menettelytapa. Mielestäni uskontokuntiin kuulumattomilla tai eri uskontoa tunnustavilla vangeilla tulisi olla selkeä mahdollisuus olla vastaanottamatta kuvatuunlaista materiaalia. Nyt noudatetusta joulupussin jakelutavasta ei mielestäni negatiivisen uskonnonvapauden toteutumisen valossa riittävän selkeästi ja ymmärrettävästi ja hyvissä ajoin välittynyt vangeille se tieto, että heillä olisi ollut mahdollisuus kieltäytyä joulupussin vastaanottamisesta sen uskonnollisen sisällön takia. Nyt uskonnollinen sisältö kävi ilmi vasta vangin vastaanotettua ja avattua suljetun joulupussin.

Huomattava on myös se, että vangilla ei ole vankilaolosuhteissa mahdollisuutta kieltää vankilan henkilökuntaa tulemasta selliinsä. Mikäli tällaista uskonnollista aineistoa sisältävää materiaalia päätehtään jakaa kaikille vangeille, on mielestäni vankilaviranomaisten vastuulla järjestää sellainen jakelu, joka kunnioittaa ihmisten uskonnollista vakaumusta. Paras vaihtoehto olisikin, että joulupussin sisällöstä ilmoitettaisiin etukäteen ja että se jaettaisiin vain niille vangeille, jotka etukäteen ovat sellaisen halunneet.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä mainitun käsitykseni Suomen perustuslain 11 §:n tulkinnasta Rikosseuraamusviraston, - - - vankilan johtajan ja vankilapastorin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Rikosseuraamusvirastolle ja vankilapastorille.

Kantelun liitteenä ollut Päivän tunnussana 2008 -kirjasen sisältänyt joulupussi toimitetaan kantelijan pyynnön mukaisesti - - - vankilaan.